

אגדת הה'נס

הרחבות וכיווני מחשבה על אגדות התלמוד, סביב הדף היומי >> ג-ט כסלו התשעו >> סוטה טו-כז

הנושא המרכזי בדפי השבוע: תורה ומצוות

מעט מן האור דוחה הרבה, אבל לא מספיק *נקודת זמון בסוטיה*

'כי נר מצוה ותורה אור'... משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה, ומתיירא מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים, ומחיה רעה ומן הליסטיין, ואינו יודע באיזה דרך מהלך.

נזדמנה לו אבוקה של אור □ ניצל מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים, ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הליסטיין ואינו יודע באיזה דרך מהלך.

כיון שעלה עמוד השחר □ ניצל מחיה רעה ומן הליסטיין, ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך.

הגיע לפרשת דרכים □ ניצל מכולם.

...מאי פרשת דרכים? אמר רב חסדא: זה תלמיד חכם ויום מיתה. רב נחמן בר יצחק אמר: זה ת"ח ויראת חטא. מר זוטרא אמר: זה ת"ח דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא (=מלימודו עולה המסקנה ההלכתית הנכונה) (כא א).

הפסקת חשמל. כשהיא החלה בצהריים אפשר עוד היה להתמודד; אבל בלילה, כבר לא מעניין אותך שאין קליטה, שאין תקשורת, שאי אפשר לבדוק באינטרנט מה תגובת חברת החשמל. בלילה אתה פשוט חסר אוניס. חושך.

במצב כזה אתה מייחל לטיפת אור. אתה מדליק נר, ומצליח לתפקד איכשהו, אבל ההרגשה אינה משתנה. מגורת חירום פותרת בעיות נקודתיות, עוזרת למצוא את הפיג'מה או לפלס דרך למקרר, אבל הרוגע והשלווה ישובו רק כשיהיה אור. כשתשוב היכולת החופשית להתנהל במציאות.

היה אפשר לעצור כאן ולקבל דבר תורה נאה, אפילו מתאים לחנוכה המתקרב. המצוות דומות לנר והתורה לאור יום. האדם מצוי בחושך, בדאגה, באידיעה, והמצוות עוזרות לו פה ושם, אבל רק התורה מאירה את הדרך ומבהירה את האמת.

אולם המשל ממשיך, ואומר שגם אור היום לא תמיד מספיק. כשהמ"פ מוביל את חייליו בלילה אפל, עשוי להתגנב בלבו פחד

מפני הסכנות שאינן גלויות לו, אבל גם בבוקר הוא אינו נושם לרווחה. המסע ממשיך לתוך היום, והוא מגלה שהוא בכלל לא סגור על נתיב ההליכה, אולי הוא טעה בניווט. יהיו שיופתעו מהנמשל, ואולי יראו בו כפירה, ואולי

בכוונה פרט זה בנמשל אינו כתוב במפורש, אבל נראה שחז"ל אומרים כי התורה אינה מספיקה. לא הכל כתוב, הרב אינו יודע הכל.

ובכל זאת, נראה שיש פתרון, "הגיע לפרשת דרכים ניצל מכולם". והגמרא דורשת לדעת: מהי פרשת הדרכים? דעה אחת אומרת: אין באמת פתרון. רק כשאדם נפטר מהעולם, הוא יכול להביט אחורה ולדעת מה הייתה דרכו. דעה שנייה אומרת: יראת החטא, המוסר והמידות, הם המכוונים את האדם בדרכו. דעה שלישית אומרת: דווקא

קיום ההלכה המעשי מוביל את האדם למקום הנכון.

לכל הדעות אין פתרון קסם, רק מאמץ ממושך, שבראש ובראשונה תלוי בלומד עצמו □ "תלמיד חכם". האדם נעזר בתורה, ומפלס בכוחות עצמו את דרכו, שאולי יעמוד על אמתתה רק בסוף ימיו. מפחיד? לא בהכרח, תלוי אם האדם בוטח בעצמו וביכולותיו. "התורה צריכה שתהיה נר לרגלו, שעל ידה יראה את המקום ששם הטעות עלולה... אבל המעמד התמידי צריך להיות הבטחון הנפשי. האיש הישראלי מחויב להאמין שנשמה אלוקית שרויה בקרב, שעצמותו כולה היא אות אחת מן התורה" (הראי"ה קוק, אורות התורה יא ב).

סוגיות השבוע

נוסאי האצנות בצפי השבוע

והזיונים והסוטיין סאלאחוריהם

כשם שמעשיה מעשה בהמה, קרבנה מאכל בהמה: קרבנו של החוטא מייצג את מעשהו

מפני מה אמרה תורה הבא עפר לסוטה: משמעותו החיובית והשלילית של העפר, שפלות רוח ושפלות מוסרית

מלאכתך מלאכת שמים היא:

כובד אחריותו של סופר סת"ם כל המלמד את בתו תורה: מחלוקת התנאים בנוגע ללימוד תורה לנשים

זכות תולה: השפעת זכות המצווה על האדם

נר מצווה ותורה אור: השוואה בין השפעת המצווה להשפעת התורה

חסידי שוטה: אנשים שמשתמשים בחכמה, ביראת שמים, בהקפדה הלכתית וכדומה באופן שלילי: הימנעות, מהצלת נפש מטעמי צניעות, ייעוץ עצות כלכליות מזיקות, הוראת הלכה ללא הסמכה ועוד

מתוך שלא לשמה בא לשמה: טהרת כוונה בעבודת ה', ומנגד ערך עבודה שלא לשמה

על המיזם:

אגדה היום בא לתת מענה לאנשים שרוצים להרחיב מעט (אבל רק מעט) בלימוד אגדה. הוא מבוסס על הפלטפורמה של הדף היומי, ומאפשר ללומדי הדף היומי להעמיק מעט באגדות של השבוע, אך מיועד לכל מי שמעוניין להציץ לעולמם של חז"ל.

המיזם כולל עלון המופץ באינטרנט וקבוצת לימוד וירטואלית בפייסבוק. עומד מאחוריו צוות בוגרי ישיבות הסדר, שמזמין את כל מי שרוצה להצטרף לשורותיו.

אגדה היום

סוטה טו-כז
תורה ומצוות

תורה ועבודה והעסקה שטורפדה ק"א מבוטא מספרות פסני האלצה

מאי 'בוז יבוזו לו' (שיר השירים ח ז)? אמר עולא: לא כשמעון אחי עזריה ולא כר' יוחנן דבי נשיאה, אלא כהלל ושבנא. דכי אתא רב דימי, אמר: הלל ושבנא אחי הוו. הלל עסק בתורה, שבנא עבד עיסקא. לסוף אמר ליה: תא נערוב וליפלוג! יצתה בת קול ואמרה: 'אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו' (כא א).

פירוש: מהפסוק בשיר השירים עולה שאת האהבה, כלומר התורה, אי אפשר להמיר בכסף. מבהיר עולא: אין הכוונה לאנשים שמפרנסים תלמידי חכמים ומקבלים חלק משכרם, כפי שעשו אנשים ידועים ("הסכם יששכר וזבולון"), אלא לאנשים כמו שבנא. הוא היה אחיו של הלל הזקן, וכשהלל למד תורה מתוך עוני, הוא עשה עסקים. רק כעבור זמן, הציע שבנא להלל עסקה □ הלל ייתן לשבנא משכר התורה שלו, ושבנא ייתן לו מכספו. על זה אמרה בת קול: מי שמנסה להמיר תורה בכסף, יבוזו לו. (ההבדל, בפשטות, הוא שרק לפני מעשה אפשר לעשות הסכם כזה, לתמוך מראש בלומד התורה ובזכות זה לקבל חלק משכרו. אבל אי אפשר לבוא לאחר מעשה, כשהעני כבר נהיה תלמיד חכם, ולבקש חלק משכר התורה שכבר הרוויח).

פירוש המהרש"א

כיוון דידע לפרש רישא דקרא, אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה, דמיירי באהבת התורה, ידע נמי לפרש בוז יבוזו מלשון ביזיון, שמבזין אותו על כך! אבל הכי קאמר: מאי 'בוז יבוזו' מלשון כפלו?.. דיבוזו בעולם הזה, דלא לקראוהו הלל אחי שבנא, כמו שקראו שמעון אחי עזריה לכבודו בעולם הזה, וכן רבי יוחנן דבי נשיאה נקרא בעולם הזה כן לכבוד דבי נשיאה, ויבוזו לו גם בעולם הבא מלמפלו. עמו שחר לימוד התורה.

דברי המהרש"א נראים אולי כהערה דקדקנית, אבל כדאי להתבונן בהם. המהרש"א מתקשה להבין את האגדה, כי היא נראית מובנת מדי. הגמרא שואלת מה כוונת סוף הפסוק, "בוז יבוזו לו", אבל אם היא הבינה את ההתחלה □ מה לא ברור בסוף? למי שמבין שמדובר בשאלה אם אפשר להחליף שכר רוחני בגשמי, אמורה להיות ברורה גם המסקנה: בוז יבוזו לו. המהרש"א מחפש ממד נוסף של חידוש באגדה: מה לא היה ברור, ומה האגדה באה לחדש?

על השאלה "מה לא היה ברור" עונה המהרש"א תשובה לכאורה אינה מובילה לחידוש גדול. השאלה הייתה בסך הכל למה כתוב גם "בוז" וגם "יבוזו". אבל כשהמהרש"א מסביר את הכפילות, מתבררת המשמעות העמוקה שמאחוריה. החידוש הוא שהבוז אינו רק בעולם הבא אלא גם בעולם הזה.

נראה מהמהרש"א שהמסר הכללי של האגדה □ שכר התורה הוא מעבר לכל מושג גשמי □ הוא רק הקומה הראשונה והבסיסית. החידוש הגדול יותר הוא שאפילו בעולם הזה אין לעסקה סיכוי. המהרש"א חודר לראשו של שבנא, ומבין שהוא אינו מחפש חיי נצח אלא שלט הנצחה. האינטרס שלו הוא הכבוד, הקרדיט, הכיתוב הבולט בישיבה "נתרם על ידי שבנא". גם זה לא יעבוד: החברה תזהה את ההבדל בין המתמסר עבור לומדי התורה ובין מחפש היוקרה.

ביחסים המורכבים בין תורה ועבודה, יש דרך לזכות לשכר תורה גם בלי ללמוד □ ובלבד שלא יהיה זה לשם אינטרס אישי או כלכלי, אלא מתוך רצון אמתי לחיזוק התורה.

נקודות למחשבה

שאלות לבין ולמחשבה (בבית, בפסק, בתוך הסופר או בשמיעה בהיסט) סביב הסוגיות

אם יש זכות-הייתה תולה לה: ההגנה של זכויות המצוות על האדם מתבררת כבעלת עוצמה; היא גוברת אפילו על ה"פוליגרף" הרוחני של מי הסוטה. ייתכן שסוטה תחטא, אך לא יקרה לה כלום בגלל זכויותיה. האמנם, הזכויות שצבר אדם חזקות יותר מהצורך להוכיח שחטא?

חייב אדם ללמד את בתו / המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תפלות: סוגיה הלכתית ענפה ורחבה. ומה המשמעות הרעיונית של כל דעה? מה משמעות העובדה שהמחלוקת מובאת בהקשר של זכות הסוטה?

מצווה מגנה לפי שעה, תורה מגנה לעולם: מדוע ערך התורה גבוה מערך המצוות? למה המצוות משפיעות רק באופן נקודתי, ולימוד משפיע לנצח? מה זה אומר על היחס בין לימוד תאורטי ובין העשייה בפועל?

"באגרא דמיקריין בנייהו", "שמעון אחי עזריה": האגדה מביאה דוגמאות לאנשים שקיבלו שכר על סיוע ללומדי התורה. מה מלמדת העובדה שאפשר לקבל שכר על לימוד של מישהו אחר? האם הלימוד והמסייע נמצאים באותה דרגה? האם המסייע רק מקבל משכורת בעולם הבא, או שהוא מתעלה ומתקדם כבר עכשיו?

חסיד שוטה: האגדה אומרת שמי שאינו קופץ להציל אישה מטביעה, כי הוא אינו רוצה להסתכל עליה, נקרא חסיד שוטה. זה מצב קיצוני, אבל היכן הגבול? באלו מצבים הצניעות נדחית מפני טובת הזולת?

איזהו עם הארץ: מה משמעות המחלוקת? למה קריאת שמע, תפילין, ציצית, חינוך לתורה או שימוש חכמים הם קריטריונים להגדרת עם הארץ?

מתוך שלא לשמה בא לשמה: האם הכלל עובד בפועל? איך? מה עושים כשאדם לומד שלא לשמה, ולכאורה שום דבר לא משתנה אצלו?

כלי עבודה הסיפור על הלל ושבנא, שמופיע בעמוד זה, הוא סיפור נפלא ורלוונטי מאוד, אך כתוב בתמצות. זו דרך הגמרא. דברי המהרש"א הם דוגמה להתבוננות בין השורות. גם אם הניסוח נראה יבש, אפשר להיכנס לראש של המספר או של הדמויות, להבין מה המניעים שלהם (כדאי, למשל, להיכנס גם לראש של הלל, שלמד תורה כעני מרוד). כך אפשר לגעת ברובד העמוק והמשמעותי יותר של האגדה.